

Таємниця водяного млина

Віталій Волков

I

Андрій Чубатий належав до старої козацької шляхти. Прапрадід Андрія – Кузьма Чубатий був гордістю Запоріжжя, і його кучерявий чуб, від якого й прізвище своє дістав, та молодецька постава викликали захоплення та блиск карих оченят в багатьох тогочасних красунь.

Дарма, що прадід мав гарного чуба – його праправнук світив лисиною, як місяць в погідну маєву ніч.

Ми з Андрієм були приятелі ще з гімназійних часів. Випадково, після десятирічної розлуки, зустрілися ми в Дубні, на Волині, в одній корчмі в день "Зимного Миколи". Андрій вже був одружений. Весела щебетуха – чорноока Катруся, яка колись і для мене не була байдужою, обдарувала Андрія двома синами-близнюками. Під ту пору Андрій вчителював в селі Козлятині ва Дубенщині.

Андрій так благально просив мене приїхати до нього на Різдвяні Свята і то конче на Вілію, що годі було відмовитися. Я дав слово і... гірко відпокутував за його додержання.

В день Вілії вже о годині шостій рано я почав збиратись у дорогу. День випав невезучий. Перш за все я одягнув сорочку на виворіт – це вже був недобрий знак. Далі, стінний годинник, який ішов уже чотири роки без перерви, раптом зупинився, хоч і був заведений ще з вечора. Краватки я шукав добрих півгодини по всіх шафах та валізках в той час, як вона спокійнесенько висіла на поруччі крісла під смокінгом.

Наслідок був той, що я спізнився до поїзду на сім хвилин і мусів ждати на черговий аж цілих чотири години. Щойно о годині другій пополудні я приїхав до Озерян, звідки треба було їхати кіньми ще вісімнадцять кілометрів. Візника я не скоро знайшов. До кого не звернувся – кожний здивовано погляне на мене і рішуче відмовить.

– Та хто вам, паночку, поїде сьогодні до Козлятина, – сказала мені одна бабуса, – хіба ви не знаєте, що сьогодні не можна їхати через Очерет?

– Чому? – здивувався я.

– Бо на Вілію там лякає і кожний блудить.

– Я нічого не боюся, – відповідаю з усмішкою.

– Коли не боїтеся, то попробуйте щастя в старого Ониська, бо, крім нього, ніхто більше на це не відважиться, – порадила мені бабуса, похитуючи сумнівно головою, і показала на Ониськову хату, що стояла осторонь на краю Озерян.

Присадкуватий кремезний дідуган Онисько погодився неохоче відвезти мене до Козлятина і то за добру плату.

– Щось небезпечно сьогодні їхати, бо мій бичок тримає хвоста на спині та й свиня ввесь час неспокійно хрюкає, – пояснює мені Онисько, уникаючи, очевидно, сказати причину своєї неохоти. – Буде метелиця, і ми обов'язково заблудимо. А чи не краще відложити це до завтраго?

- Ні! Ні в якому разі! - заперечив я рішуче. - Я мушу сьогодні, власне, бути там, бо на мене ждуть. Тим більше, що я дав слово!

- Воля ваша, - зітхнув Онисько. - Заждіть в хаті, доки я приготую санки та погодую коні.

Стара Онищиха, досить привітна жінка, запропонувала мені місце біля печі. В хаті вже було прибрано і стіл накрито чистою скатертею. Відчувалося, що робота була закінчена і старі спокійно коротали час до вечері.

- Ви десь, видно, не з наших сторін, - так почала розмову Онищиха, - коли хочете конче сьогодні їхати до Козлятина.

Я підтвердив.

- Ой, паночку, не їдьте сьогодні, бо будете блукати і страху наберетесь. Щороку в цей день, як смеркне, починає лякати біля Очерету. Почнете блудити, та ще й, крий Боже, у ставок ускочите!

- А як давно вже там лякає? - питаюсь.

- О, вже яких двадцять років! Це від того часу, як старий мельник Влас повісився, саме на Вілію. І треба ж було йому вибрати таке місце, щоб людям спокою не дати: на березі, поміж трьома соснами, там таки в своєму Очереті зараз же біля тракту! А ви мусите тудою їхати, бо іншої дороги немає.

Я насторожився. Вже не один випадок я мав у своєму житті, особливо зі страхами. Чому ж не прослідити і цей, коли трапляється така нагода? Я попросив Онищиху розказати докладніше про ці страхи в Очереті.

Як виявилось, Онищиха була здібна оповідачка, бо частенько вживала гарних зворотів з волинського лексикону, де дотеп та гумор йдуть у парі з глибокою народною мудрістю, що ще більше заохочувало до уважного слухання. Оповідала, як кажуть, до ладу і до складу.

Це була цікава і разом з тим сумна історія.

II

Вже досить літнім парубком заблукав Влас до Козлятина і тут попросився в найми до одного багатиря - вдівця Івана Безручка. Безручко мав сина Петра та доньку Тетяну. Працю господині виконувала далека родичка Івана - Приська. Злі люди говорили, що то була не родичка, а звичайна коханка.

Ніхто не знав, звідкіля походив Влас, а що парубок був пристійний, чесний, роботящий і зо всіма привітливий, то скоро ввійшов у ласку не тільки свого господаря, але й цілої громади, і ніхто вже не допитувався про його минуле. Влас був майстер на всі руки: і до коси, і до сокири, і до молотка, і до колеса. Все знав і все вмів.

Згодом Влас з Тетяною покохалися. Старий Іван дав свою згоду і на прохання Власа взяв для нього в оренду громадський ставок, що звався Очеретом, та допоміг йому грішми поставити водяний млин. Очерет знаходився в двох кілометрах від Козлятина поруч з державним лісом.

Від того часу зажив Влас з Тетяною в Очереті відлюдно, рідко коли показуючись на селі. Зате, починаючи від ранньої весни та кінчаючи глибокою осінню, Влас щонеділі, в

супроводі Тетяни, ходив до лісу і все збирав різні рослини, квіти, ягоди, гриби тощо. Часом зимою здирав мох з дерев та засохлий сік-живицю. В вільні хвилини шпортався вдома біля лісової здобичі: сортував, сушив, молов, робив якісь "контракти" (очевидно, екстракти). Частину продавав до аптек. Кажуть люди, що Влас мав велику знахорську книгу, в якій були намальовані всі лісові рослини, але ніхто цієї книги не бачив.

Чотири роки Тетяна не мала дітей і щойно на п'ятий рік вродила доньку Галину, однак сама від породу вмерла. Сильно затужив Влас і все своє кохання переніс на Галину. Щоб ви тільки побачили, як ходив коло неї: і мамку наняв, щоб годувала, і бавив її, і хував, і дмухав... Іноді мати не потрапить так пестити свою дитину, як це робив Влас.

Одного разу знайомий господар з Козлятина привіз до Власа жито змолоти. Несподівано захворів в нього кінь – поклався на землю й не міг більше піднятися. Кликнув господар Власа, щоб допоміг йому коня підвести. Обмацав Влас коня на всі боки, розпитав дещо господаря та й приніс із своєї комірчини якогось настою з зілля коневі напитись та масти живота натерти. За пів години кінь підвівся сам і вже більше не хворів. Відразу рознеслася по селі, а згодом і по цілій околиці чутка, що Влас худобу лікує. Почали приходити до Власа люди за порадою, почали приводити худобу всяку і згодом й самі почали лікуватися в нього.

Влас не відмовляв нікому. Скупчено, уважно вислухував людські жалі, пробував місця, де болить, міряв гарячку, дещо розпитував та йшов до своєї комірчини, куди нікого не впускав, і приносив звідтам відповідні ліки. Бувало, правда, рідко, що Власові ліки не помогали, однак не було випадків, щоб хтось від них помер.

А то знов було таке диво. Був один дідич, що мав у своєму фільварку багато щурів, переважно в стайні, і то так багато, що виїдали весь овес коням, а як котрий кінь хотів відігнатись, то кусали його за це неймовірно. І яких тільки засобів дідич не вживав – нічого не помагало. Селяни порадили звернутися до Власа. І що б ви не думали? Обійшов Влас всі щурячі місця, в деякі кори чогось понасипав, щось пошептав, звернувшись до сходу сонця, сплюнув на всі чотири сторони, тричі перехрестився та й каже: "Не журіться, ланочку, щурів більше не буде". І дійсно, через ніч всі щурі зникли мов замело. Пастухи присягалися, що бачили на власні очі, як щурі помандрували вночі з фільварку до сусіднього лісу. Навіть казали, що найбільший щур ішов попереду та показував усім дорогу, а ззаду кількох великих підштовхувало слабших, щоб скорше йшли.

А короста на конях? Від його ліків зникала на четвертий день! Він навіть сухоти лікував, якщо не були задавнені.

Ви думаєте напевно, що Влас брав гроші за своє лікування? Ні-і-і, борони Боже! Та де ж би він там за це брав! "Це Божа рослина, то й заплата належиться Богові", казав Влас і велів віддавати гроші на церкву. Грошей йому не бракувало: був такий великий завіз, що мусів ще два жорна поставити і вже молов на чотири. Це була свята людина, Царство йому Небесне! (Онищиха при цих словах встала й побожно тричі перехрестилася.)

А Галина тимчасом виросла, вилюдніла і стала першою красунею на цілу околицю. Вся в батька вдалася: і з лиця, і з постави, і з характеру. Її мамка була жінка спокійна, побожна, несварлива і добра господиня, тільки щось на неї навинуло: стала скупа і то чим далі, то все скупіша. Цю свою ваду, не дивлячись на дбайливу опіку Власа, встигла таки частинно прищепити Галині, бо коли приходили люди до Власа по ліки, Галина почала за намовою мамки брати від них гроші і складати собі на посаг. Люди давали з великою охотою, мовляв, без грошей ліки нічого не допоможуть. Це все робилося потайки від Власа. Отож то від цього все й почалося, бо Бог з неба все бачить! (Онищиха побожно підвела очі на образи, що так рясно висіли на покуті.)

В тому часі переїхав до Козлятина на парохію новий дяк, "Госми", як його всі прозивали. Це був маленький сухенький дідок з рідкою борідкою і великим червоним носом, на котрому сиділа гуля завбільшки горіха. Дяк був вдовець і мав двох синів: старшого Данила – п'яницю та розбишаку, і меншого Дмитра – спокійного, чемного і гарного хлопця.

З Галиною Дмитро познайомився у Власовому млині, куди часто приносив жито молоти. Дяк своїх коней не мав, бо майже всі гроші пускав на чарчину та чортове зілля (тютюн), і бідний Дмитро мусів носити жито в таку далечінь на своїх плечах.

Молоді заприязнилися. Тепла приязнь згодом непомітно перейшла в палке кохання.

Дмитро подобався старому Власові. Не раз старий мріяв про подібного зятя, тому й ставився до нього дуже добре, і завжди старався змолоти йому жито в першу чергу, з чого, очевидно, Дмитро не дуже був вдоволений, бо це тільки скорочувало йому час перебування в млині поблизу Галини. До речі, Галина часто допомагала батькові в млині, особливо коли приходив Дмитро, хоч Влас її до цього й не змушував.

Хоч Влас і був прихильний до Дмитра і, може, навіть потайки мріяв мати його за зятя, та, одначе, ніяк не міг змінити свого ставлення до дяка: він його не любив за пристрасть до горілки, як, зрештою, не любили дяка й Козлятинці, але це вже з другої причини: за його службу в церкві.

Діло було таке. Коли дяк читав на вечірні "Часи", треба було перед "Іже на всяке врем'я" виголосити "Господи помилуй" сорок разів. Дяк виголошував нечітко і "Господи помилуй" у нього звучало як "Госми". Його навіть за це прозвали "Носатий Госми". Виголошення сорока "Госми" відбувалося завжди врочисто. Коли наближався цей момент, дяк витягав з шафи чотири книги і клав їх на аналої. Тоді вже всі люди знали, що зараз почнеться сорок "Госми" і тому готувалися рахувати ці "Госми" разом з дяком. Потім дяк старанно відкашлював, витирав брудною хустиною свого червоного носа з гулею і виставляв вперед свої кістляві руки. Наступала врочиста хвилина. В церкві була така тиша, що можна було муху почути. Навіть діти причаювалися, бо знали, що за найменше виявлення себе в цей момент словом чи ділом діставали в нагороду доброго ляпаса по певній частині тіла. Дяк, заломлюючи по черзі кожний палець на обох руках, починав виголошувати "Госми". Відчисливши десять, дяк ховав одну книгу до шафи і починав рахувати другий десяток. В цей час ціла церква, як загіпнотизована,

маневрувала руками. Пальці ходуном ходили; то заломлювалися, то випростовувалися, а сотні губ шепотіли рахунок. Вся процедура в дивнім напруженні відбувалася до часу, поки четверта книга не зникала з аналою до шафи. Найголовнішою атракцією був четвертий десяток. Завше в цім місці мусів "нечистий" поплутати. За пристрасть дяка до горілки, як мене завіряла Онищиха. Річ у тому, що завжди в середині четвертого десятку дяк закашлювався, витирав носа брудною хустиною і... губив рахунок: останній десяток закінчувався переважно числом дев'ять. Воно б ще нічого, коли б люди в той час не загадували. А то, бувало, загадає котрась бабуня: нарахує дяк сорок "Госми" – корова приведе телицю, нарахує тридцять дев'ять – буде бичок. Або вагітна ворожить: чи сина Бог дасть, чи доньку? Загадували і на врожай, і на мед, і на невістку, і на зятя, і на всякі інші потреби. А дівчата – то все на суджених.

Часом дяк до того закашляється, що нарахує лише тридцять вісім – це вже всіх збивало з пантелику. А, не дай Боже, нарахує сорок один – це вже віщувало нещастя, бо люди міркували так: не дорахував у голос, то міг дорахувати в думці, але нарахувати більше, ніж стоїть у книзі – це вже переступлення закону.

Був такий випадок. Одна баба загадала на теличку. Дяк нарахував сорок один "Госми". І – уявіть собі – корова скинула неживе теля! Не стерпіла баба і при першій нагоді добре ogrіла дяка коромислом по плечах та все приказувала: "А не рахуй, вражий сину, більше, ніж у книзі написано", і вже на відхідне додала: "На другий раз то я тобі ще твою чортову гулю з носа здеру".

Дяк врешті зрозумів, у чому справа, і старався рахувати докладно, але це не завжди йому щастило – усе діло псував кашель. От через це й не любили Козлятинці свого дяка.

III

Жадне кохання не вкриється від людського ока. Не вкрилося й Галинине від батька. Почав старий Влас слідкувати. Переконавшись, що це діло є дійсно правда, Влас просто запитав Галину. Та, засоромившись, підтвердила. Влас дав свою згоду. Галина тоді сміло довершила справу сама, бо Дмитро був трохи "млямля" і не мав такої відваги.

Здавалося, що все йшло гаразд. Влас лікував, слава росла, завіз до млина збільшувався, а Галина з Дмитром розкошувалися в коханні. Галина призбирала чимало грошей і почала потрохи справляти собі виправу, в чім старанно допомагала їй мамка.

Настала чорна година. Прийшов час на Дмитра йти до війська, "в москалі", як тоді казали. Влас з дяком заметушилися. Дяк хвалився, що має в місті знайомства і що все буде гаразд. Влас зі свого боку заручився поміччю того дідича, якого вибавив від щурів. Але ніщо не допомогло. Дмитра взяли. Попрощав бідолашний свою кохану та й подався в глибоку чужу "Расею" на цілих три роки.

Настали для Галини сірі будні. Влас увесь час розраджував її, як тільки вмів. "Три роки – це не вічність, і пройдуть як сон", потішав він. Через рік несподівано приїхав Дмитро на двотижневу відпустку. Галина неначе на світ народилася, але разом з цим зміна туги на радість і після того почуття нової розлуки – це все так подіяло на ніжну

психіку недосвідченої ще Галини, що її запаморочило: втратила рівновагу духову і перестала володіти собою.

Немає початку, який би не мав кінця. Скінчилася відпустка, і чар кохання розвіявся, як дим.

Пройшло щось зо чотири місяці від останнього від'їзду Дмитра, Галина все більше впадала в задуму. Від веселощів та блиску очей і сліду не залишилося.

Нешастя, як той горох в повній жмені: не встигнеш підняти одну горошинку, що скотилася на землю, як вже за нею сиплються інші. Так було й з Галиною. Розпочалася "гапонська" війна, і Дмитра, як барана на заріз, погнали на Далекий Схід боронити чуже для нього "отечество". Це вже був тяжкий удар і для Власа, і для Галини. Взаємно потішали себе, що не всіх на війні вбивають і що, може, якраз, Бог дасть, Дмитро щасливо поверне додому, однак кожне в душі не вірило в щасливий кінець, хоч іскра надії ще жевріла в їхніх серцях.

Жевріла іскра та й погасла: старий дяк дістав з військового правління повідомлення, що його син Дмитро чесно зложив свою голову на вівтар "отечества". За одну ніч батько з донькою посивіли.

Класові турботи подвоїлися. Ще втрату майбутнього зятя можна було перенести, бо не один з порядних господарських синів рахував би за велике щастя взяти собі Галину за жінку, та коли б не сподівана дитина! Хто ж захоче одружитися з покриткою?

Галина заламалася. Одного вечора, як вже смеркалося, кинулася бідолашна у ставок. Один тільки раз показалася її голова над водою – видно, про щось згадала Галина у цю смертну годину, бо скрикнула пронизливо: "Тату! Віддайте мої гроші на..." Так і не докінчила свого останнього заповіту...

Саме на ту пору вийшов з млина Влас. Почувши дорогий голос і побачивши останню трагедію безталанного життя, Влас кинувся мерщій до човна. До нього прилучилося кількох господарів, що були на той час у млині...

Витягнули Галину на беріг уже мертвою. Всі Власові зусилля та знахорство були нінащо: те, що забрала невблаганна смерть, не повернути вже назад, ніколи...

Влас від того пам'ятного часу ходив як непритомний. Деякий час ще молів людям відрухово, потому і млина замкнув.

Пройшла осінь. Влас ніде не показувався. Один раз тільки на Зимного Миколи прийшов до церкви, щоб відслужити парастас за покійних. А коли надійшла свята Вілія – пішов кудись і пропав...

Знайшли Власа щойно на другий день Різдва мертвого і поховали там таки під березою. Від того часу щороку на святу Вілію пускає Влас свого млина, а сам ходить по всьому Очереті та шукає грошей, що Галина наказала кудись віддати...

IV

– Вже можемо їхати, – вивів мене з чару оповідання старий Онисько, заходячи в хату. – Треба спішитися, бо буде метелиця!

Я швидко одягнувся, подякував бабуні за цікаве оповідання, і ми вирушили в дорогу.

Ми вже почали минати Липовку, як розпочалася хуртовина. За Липовкою простягався степ. До Очерету було дев'ять кілометрів, а там ще два й Козлятин. Вітер усе міцнішав і потім змінив напрямок. Почало жбурляти снігом просто в обличчя. Здоровий розум підказував, що краще переждати до ранку в Липовці, якби не слово... То ж я дав слово, що буду в Андрія ще сьогодні!

Коні почали йти кроком. Санки грузли. Я відвернувся від вітру, щоб не засипало очей. Степова одноманітність, кружляння сніжинок під носом, сопрановий вий вітру та рівномірні підштовхи санок почали мене вколисувати. Онисько з початку повертався то в один, то в другий бік, щоб уникнути вітру, аж врешті заспокоївся і завів вривану розмову з кінями. Я почав дрімати.

Як довго ми так їхали – я не знаю. Годинник був схований далеко, а розщіпатись так не хотілося...

Щось бамкнуло в далечині. Раз... другий... третій... Онисько швидко обернувся до мене:

– Починається, – зашепотів він.

– Що? – питаю так само тихо.

– Страхіття! – ще тихше, але роздільно, з ноткою страху у голосі, пояснює мені Онисько. – Чуєте дзвін?...

– Та чую! – мені стало чомусь трохи лячно.

Коні трохи насторожилися, але кроку не змінили. А дзвін усе гудів і гудів, та так рівномірно, жалібно...

– А тепер чуєте? – знов питає Онисько.

– Та я весь час чую дзвін.

– Ні! Не дзвін, а млин!..

Я прислуховуюся. Нараз вітер зупинився на одну хвилину і я почув, що щось гуде, наче жорна, з виразним характерним стукотінням.

Не встиг я ще зібратися з думками, як щось тяжке, незмірно велике, мов та хмара, насунулося на нас, завило, заскиглило і тут же перед нами з великим шипінням та тарахкотінням розсипалося. Коні захропіли й стали. Онисько підскочив, перехрестився, схопив батога й вдарив по конях. Санки зірвалися зі скрипом, мене стрепенуло, підкинуло і з силою жбурнуло кудись. Я відчув, що падаю на щось таке м'яке, м'яке...

Хвилин, мабуть, зо дві лежав я плазма, нічого не розуміючи, з головою, встромленою у сніг. Певно, мій мозок здеревенів на той час, бо не видавав зі себе жадної думки. Я знаходився в стані нірвани. Вивів мене з цього стану дуже дивний голос, що владно наказував;

– Встань! Піді в млин! Під собійкою лежать гроші... Віддай їх на церкву!

З великою натугою я підвівся. Перше, що впало мені в око, були контури дерев. Чотирьох дерев, з яких одне було ясніше, якби береза. Я підвів очі і... знов повалився на землю, але вже цілком непритомний.

Я міг би ще й сьогодні заприсягнути, що тоді на березі я бачив людське тіло, ніби зачеплене за шию шнурком, і що одна рука кивала, ніби приманювала мене до себе.

Прокинувся я від настирливого шарпання мене за плечі. Це був Андрій. З боку стояв Онисько і ввесь тремтів. З тяжким зусиллям посадили мене на санки і відвезли до Козлятина.

По дорозі я довідався, що Онисько з переляку погнав до Козлятина і щойно там завважив, що мене згубив. Це ще більше налякало його, бо тремтячим голосом присягався Андрієві, як то він віз самого Власа нібито до Андрія і яку штуку вчинив з ним Влас біля Очерету. І тільки запевнення Андрія, що це дійсно на мене він чекає сьогодні і що з переляку Онисько згубив по дорозі саме мене, переконало Ониська негайно вернутись разом з Андрієм і забрати мене.

V

Пригода в Очереті обійшлася мені порівняно дуже дешево: відморожений кінчик носа, легенький нежить і... згублений капелюх, якого вже не було часу шукати.

На третій день Різдва я вже почував себе цілком добре. Зараз же після обіду комісія у такому складі: місцевий священик о. Микола, мій приятель Андрій, Власів швагер Петро, який ще жив під ту пору, хоч і був дуже старий, і я – вирушили на Петрових санках до Очерету.

В Очереті царювала повна тиша. Оглянули дім. Зайшли також до таємничої комірчини Власа. Там були господарями тільки порошок та павутиння. Я шукав за знахорською книжкою, але, крім посортваного зілля, засушених ягід і грибків та кількох флящин із поцвілою різнобарвною рідиною, нічого не знайшов. На всьому вже час поклав свою печать.

Ми пішли до млина. Така сама запущеність, як і в хаті. На горищі, на полудневій стороні за четвертою кроквою від сходу під собійкою видніла полова. Вона була збита в тверду купу й покрита мохом та цвіллю. Коли я простягнув руку до цієї купи – з-під собійки вилетіла перелякана сова і сіла під дахом на бантині. Полова була трохи тепла. Я розгорнув її і намацав якусь коробку. З великим зусиллям, зламавши при цьому якусь дощину, я витягнув коробку на денне світло.

Це була дерев'яна, майстерно вирізьблена касетка, яка замикалася. На диво, ключ стремів у замку. Ми відкрили касетку. Посередині лежала, тепер уже безвартісна, пачка паперових російських рублів. Вона була обв'язана жовтою шовковою стяжкою. Збоку на дні лежала маленька коробка від сірників. Там були золоті "п'ятьорки". Ми перерахували. Було 360 рублів паперовими грішми та 40 рублів золотом.

Ми переглянулися. Я подивився уважно на Петра. Петро мотнув потакуючи головою, і я передав касетку з грішми священикові. О. Микола перехрестився, та й каже:

– Влас і Галина переказували на церкву тільки гроші. Завдяки ж вам, – тут він звернувся до мене, – ми маємо можливість виконати їх останню волю. Нехай ця касетка залишиться для вас на спогад.

Я зиркнув на Петра.

– Авжеж, що так, – підтвердив Петро і також чомусь перехрестився.

Від такого подарунку годі було відмовлятись, і касетка перейшла на мою власність.

На цьому оглядини Очерету були закінчені.

VI

Минуло чотири роки. Про свою пригоду в Очереті я давно забув та й часу не мав на спогади. Одного вечора, коли вернувся з праці в школі, застав у себе на столі лист. Андрій запрошував на хрестини. Хвиля споминів про Очерет та трагічну долю його власників, особливо Галини, сколихнула мою душу. В той вечір я зненавидів війну.

Чудовий запашний місяць травень, особливо на Україні, з його прекрасними квітами, ніжною зеленню та співами соловейка п'янив мене. Я з великою насолодою їхав до Андрія на хрестини. Цілу дорогу я мріяв, і на душі було так солодко-тужно...

Вже й Очерет минули, а я все ще мріяв про гарне життя, і мені здавалося, що ще трохи – і світ зміниться і людські серця запалають безмежною любов'ю...

Дуже радісно зустрів мене Андрій. Чорноока Катруся знов обдарувала його двома гарненькими, як янголятами, дівчатками. Також близнюками. Андрій дуже тішився, і лисина його ще більше сяяла.

Був на хрестинах і о. Микола. Дуже зрадів, що мене бачить. О. Микола оповів, що Очерету вже й не пізнати. Тепер там господарює молодший син Петра і млин так само гарно працює, як це було за Власа. В Очереті вже більше не лякає.